

Θρήνοι της Αλώσεως.

Πέτρος Ανδρουτσόπουλος, Ιστορικός – Ερευνητής παραδοσιακών τραγουδιών.

29η Μαΐου 1453 . Η αποφράδα ημέρα στην ιστορία του ορθόδοξου ελληνισμού. Η Βασιλίσ των πόλεων η Κωνσταντινούπολη έπεφτε στα χέρια των τούρκων. Η πτώση της και η κατάλυση του ελληνικού κόσμου αλλά και της ορθόδοξης χριστιανοσύνης συνδέθηκαν στη λαϊκή στιχουργία με την ατελείωτη Θεία Λειτουργία στον ιερό ναό της Αγίας Του Θεού Σοφίας και με τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Παλαιολόγο που υπήρξε ο τελευταίος πρόμαχος του ελληνισμού αφού έπεσε μαχόμενος ηρωικά στην πύλη του Αγίου Ρωμανού.

Τα θλιβερά μαντάτα συνεκίνησαν τον άγνωστο ποιητή να συνθέσει θρήνους. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει ο αείμνηστος δάσκαλος της εθνικής μας μουσικής Σίμων Καράς, ο οποίος είχε ασχοληθεί εις βάθος με τα ιστορικά αυτά τραγούδια- θρήνους που έρχονται από εκείνη την εποχή οι ιστοριογράφοι κατέγραψαν λεπτομερώς τα γεγονότα τα οποία αποτελούν το χρονικό της Αλώσεως και που αυτά είχαν παγκόσμια απήχηση. Έκαμε καλάμους των ποιητών της εποχής να γράψουν ποιήματα και γενικότερα η

Άλωση εκκέντρισε τη λαϊκή ψυχή στο να συνθέσει θρήνους να κάμει μοιρολόγια που είναι γνωστά σε όλο τον ελληνισμό, έχοντας ως κύριο θέμα τους την τελευταία Θεία Λειτουργία στην Αγία Σοφία. Ο λαός τους τραγουδούσε την διακαινήσιμο εβδομάδα ως ελπιδοφόρο αναστάσιμο μήνυμα του γένους.

**Σημαίνει ο Θεός σημαίνει η γη σημαίνουν τα επουράνια
σημαίνει κι η Αγία Σοφία το Μέγα Μαναστήρι
με τετρακόσια σήμαντρα κι εξηνταδυό καμπάνες
κάθε καμπάνα και παπάς κάθε παπάς και διάκος
ψέλνει δεξιά η Βασιλιάς ζερβά η Πατριάρχης
φωνή τους ήρθ' εξ' ουρανού κι απ' αρχαγγέλου στόμα
πάψετε το χερουβικό και τ' άξιον εστίν ως
γιατ' είναι θέλημα Θεού η Πόλη να τουρκέψει.**

(θρήνος από το Νεοχώριο Χαλκιδικής από τη συλλογή του Σίμωνος Καρά).

Κατακλείδα όλων αυτών των θρήνων είναι η παρηγοριά του ανωνύμου και προικισμένου ποιητή προς την Υπεραγία Θεοτόκο αφού η Κωνσταντινούπολη ήταν αφιερωμένη στη χάρη της.

**Σώπασε κυρα Δέσποινα και μην πολυδακρύζεις
πάλι με χρόνια με καιρούς πάλι δικά μας θα ναι.**

Κατά το λαϊκό ποιητή τα πουλιά είναι εκείνα όπου μεταφέρουν σε όλο τον ελληνισμό τα θλιβερά μαντάτα της Αλώσεως της Πόλεως. Στην αυτοκρατορία της Τραπεζούντας που αγωνιούσε για την τύχη της πολιορκημένης Κωνσταντινουπόλεως ο πόνος κι ο καημός έγινε μεγαλύτερος όταν ένα πουλί πετώντας από την Πόλη προς την Τραπεζούντα μεταφέρει το εξαιρετικά δυσάρεστο γεγονός γραμμένο σε χαρτί στο ένα το φτερό του ενώ το άλλο του φτερό είναι βουτηγμένο στο αίμα.

**Εσείξεν τ' έναν το φτερόν σο αίμα βουτεμένον, εσείξεν τ' άλλο το φτερόν,
χαρτίν έχει γραμμένον.**

Βλέποντας ο λαός το πληγωμένο πουλί να αφήνει το γράμμα αντιλαμβάνεται πως θα μεταφέρει μαύρα μαντάτα και δε το πλησιάζει κανείς να το αναγνώσει παρά μόνο η αγνή ψυχή ενός παιδιού.

**Ατό κανείς κι ανέγνωσεν, ουδ' ο μητροπολίτης
έναν παιδίν, καλόν παιδίν, έρχεται κι αναγνώθει.
Ν' αϊλί εμάς να βάϊ εμάς, οι Τούρκ' την Πόλ' επαίραν...
επαίραν το βασιλοσκάμν' ελλάγεν η αφφεντία.
Μοιρολογούν τα εκκλησιάς, κλαίγνε τα μαναστήρεα
κι Άϊ Γιάννες ο Χρυσόστομον, κλαίει δερνοκοπάται.
Μην κλαις μην κλαις Άϊ Γιάννε μου, και μη δερνοκοπάσαι
η Ρωμανία πέρασεν, η Ρωμανία επάρθεν.
(Ποντιακός θρήνος).**

Μέσα στον κλαυθμό και τον οδυρμό για το πάρσιμο της Πόλης της Νέας Ρώμης όπως κυριαρχεί στη συνείδηση του λαού του Πόντου μα και όλων των Ελλήνων υπάρχει και το αναστάσιμο μήνυμα που αναπτερώνει το ηθικό του γένους.

**«η Ρωμανία αν πέρασεν, ανθεί και φέρει κι άλλο»
Από την Κωνσταντινούπολη πετούν πουλιά προς τη Μακεδονία έχοντας
σαφή εντολή από τον άγνωστο ποιητή να διαδώσουν την πικρή αλήθεια.
Ισείς πουλιά μ' πιτούμινα πιτάτι στουν αέρα
χαμπερ' να πάτι στου Μουριά χαμπέρι στην Ελλάδα
τούρκοι την Πόλη πήρανε πήραν την Σαλονίκη
πήραν και την Αγιά Σουφιά το Μέγα Μοναστήρι
που χει τρακόσια σήμαντρα κι εξήντα δυο καμπάνες
κάθε καμπάνα και παπάς κάθε παπάς και διάκος.....
(Θρήνος από τη Νιγρίτα Σερρών από τη συλλογή του Σίμωνος Καρά).**

Με την Άλωση της Πόλεως δημιουργήθηκαν θρύλοι των οποίων αναφορά γίνεται και στη λαϊκή στιχουργία. Από την Ανατολική Θράκη κληρονομούμε σε θαυμάσια μελωδική γραμμή και χαρακτηριστική ρυθμική αγωγή το θρύλο της Καλόγριας που τηγανίζει ψάρια όταν μια φωνή από τον ουρανό της μεταφέρει το θλιβερό γεγονός ώστε να καταστεί πιστευτό.

**Καλογριά μαγέρευε ψαράκια στο τηγάνι
και μια φωνή ψιλή φωνή επάνωθεν της λέει
πάψε κυρά το μαγεργειό κι η Πόλη θα τουρκέψει
κι ο Μωχαμέτης θε να μπει στην Πόλη καβαλάρης**

**όταν τα ψάρια πεταχτούν και βγουν και ζωντανέψουν
τότε κι ο τούρκος θε να μπει κι η Πόλη να τουρκέψει
τα ψάρια πεταχτήκανε τα ψάρια ζωντανέψαν
κι ο Αμιράς εισέβηκεν στην Πόλη καβαλάρης
(Θρήνος Ανατολικής Θράκης από τη συλλογή του Σίμωνος Καρά).**

Πριν επιχειρήσει την τελική έφοδο στην Πόλη ο Μωάμεθ έστειλε έναν συγγενή του στον Κωνσταντίνο τον Ισμαήλ Χάμσαν ρωτώντας τα εξής:

«εκχωρείς εκ της πόλεως απερχόμενος όπου βούλεσαι μετά των σων αρχόντων και των υπαρχόντων αυτοίς, καταλείπων τόν δήμον αζήμιον και παρ'ημών και παρά σου, ή επιμένεις εις τήν αντίστασιν, δί'ης σύ τε και οι μετά σου θέλετε απολέσει σύν τη ζωή τά υπάρχοντα, οι δέ άλλοι κάτοικοι αιχμαλωτευθέντες θέλουσι διασπαρή εν πάση γή;»

Ο Κωνσταντίνος απάντησε:

«Έχε τά αφ'ημών αρπαγέντα αδίκως φρούρια και γήν, ως δίκαια, όρισε τόν πληρωτέον σοι ετήσιον φόρον ανάλογον πρός τούς πόρους ημών και άπελθε εν ειρήνη. Τό δέ τήν πόλιν σοι δούναι ουκ εμόν εστίν ούτ' άλλου των κατοικούντων ενταύθα, κοινή γάρ γνώμη πάντες αυτοπροαιρέτως αποθανούμεν μή φειδόμενοι της ζωής ημών.

Μετά τη γενναία αυτή απάντηση του Κωνσταντίνου ο Μωάμεθ συγκάλεσε συμβούλιο παρουσία όλων των μουσουλμάνων αξιωματούχων σχεδιάζοντας περί του πρακτέου. Ταυτοχρόνως ο Κωνσταντίνος φρόντισε για την κατά το δυνατόν επισκευή των τειχών και διέταξε να γίνει λιτανεία της θαυματουργού εικόνας της Υπεραγίας Θεοτόκου της οδηγήτριας παρακολουθούντος πλήθους λαού ιδίως γυναικών και παιδιών αναφωνούντων το Κύριε Ελέησον. Την παραμονή της επιθέσεως ο Κωνσταντίνος συγκέντρωσε τους στρατιωτικούς και πολιτικούς άρχοντες προτρέποντάς τους ν' αγωνισθούν για τα τέσσερα μεγάλα αγαθά την Πίστη, την Πατρίδα, τον Ιησού Χριστό, τους συγγενείς και φίλους. Όλοι φώναξαν: θα αποθάνουμε υπερ Πίστεως και Πατρίδος. Κατόπιν τούτων μετέβη εις το ναόν της Αγίας του Θεού Σοφίας όπου εκεί προσευχήθηκε μετέλαβε των Αγίων Αχράντων του Χριστού μυστηρίων και ύστερα επιθεώρησε τελευταία φορά τα τείχη.

29η Μαΐου.....ώρα πρώτη της ημέρας. Εξέδηλώθη η πρώτη έφοδος μετα-ξύ της πύλης του Πορφυρογεννήτου κι εκείνης του Αγίου Ρωμανού όπου

επιτίθετο τα άτακτα τμήματα του Μωάμεθ. Ο Κωνσταντίνος έχει στο πλευρό τον Ιουστινιάνη και απεκρούουν επιτυχώς την επίθεση. Ώρα τρίτη. Δεύτερη επίθεση των τούρκων στην πύλη του Αγίου Ρωμανού που και αυτή αποκρούεται επιτυχώς. Ο Κωνσταντίνος περιχαρής φωνάζει: «Συστρατιώται και αδελφοί αύτη ημών εστίν η νίκη. Ο Θεός ο υπερ ημών πολεμεί». Τρίτη επίθεση των κατακτητών. Ο Μωάμεθ παροτρύνει το σώμα των γενιτσάρων: «έχομεν ω φίλοι την πόλιν έχομεν ήδη, φεύγουσιν οι άνδρες ημάς ουκέτι παραμένειν ανέχονται. Γυμνών των προμαχώνων το τείχος ολίγου πόνου το έργον και η Πόλις εάλω...χωρείτε προς το έργον ευψύχως και γίνεσθε άνδρες αγαθοί καγώ μεθ ημων». Τότε οι τούρκοι ορμητικότεροι μετά από αρκετές αποκρούσεις των υπερασπιτών επικράτησαν. Ο Ιουστινιάνης τραυματίζεται. Πενήντα περίπου τούρκοι εισβάλλουν στο εσωτερικό των τειχών της Πόλεως κι ανακαλύπτουν ότι κοντά στην πύλη του Χαρσίου ή Καλιγαρείας υπάρχει μία ανοιχτή δρύινη πόρτα. Λεγόταν κερκόπορτα ή αλλιώς πύλη του κίρκου και οδηγούσε σε έναν ιπποδρόμιο έξω από τα τείχη τον Ξυλόκερκο. Από αυτήν εισήλθαν διασπώντας την άμυνα των υπερασπιστών προκαλώντας την Άλωση. Οι βυζαντινοί στρατιώτες μόλις αντελήφθησαν την εισβολή των γενιτσάρων άρχισαν να φωνάζουν ΕΛΩ Η ΠΟΛΙΣ!

Ο Κωνσταντίνος είδε να σκοτώνονται ο Θεόφιλος ο Παλαιολόγος ο Ιωάννης Καντακουζηνός ο Ιωάννης Δαλμάτης και άλλοι αξιωματικοί του. Ευθύς φώναξε: «Η Πόλις αλίσκεται κι εγώ έτι ζω;». Τη φοβερή αυτή στιγμή ορμάει στο πυκνότερο αντίπαλο τμήμα αγωνιζόμενος ως ο έσχατος των στρατιωτών. Μαχόμενος ανάμεσα στους πολλούς αντιλαμβάνεται πως η Άλωση βρίσκεται προ των πυλών φώναζει πάλι: «Δεν υπάρχει ένας χριστιανός να λάβη την κεφαλήν μου;». Τότε κάποιος γενίτσαρος του πετυχαίνει θανατηφόρο χτύπημα και πέφτει εν μέσω του σωρού των νεκρών. Αυλαία για το βυζάντιο, τον πυρφόρο ελληνοχριστιανικό πολιτισμό. Η οθωμανική κυριαρχία έρχεται σαν ταφόπετρα να σκεπάσει τον ελληνισμό που περίμενε 400 χρόνια την Ανάστασή του. Στη μνήμη των Ελλήνων ορθοδόξων ο Κωνσταντίνος είναι ο μαρμαρωμένος βασιλιάς ο ζωντανός νεκρός που κατευθύνει την πορεία του Γένους από του τάφου και περιμένει το πλήρωμα του χρόνου ώστε ο άγγελος που τον μαρμάρωσε να τον αναστήσει.

**Σήκω καημένε Κωνσταντή, στην εκκλησιά να πάμε,
Σήκω και ψέλνουν εκκλησιές, ψέλνουν τα μαναστήρια.**

**Ψέλνει και η Αγιά Σοφιά με σας χρυσές καμπάνες.
Σιμά να βγούνε τα Ιερά, σιμά να βγούνε τ' Άγια,
φωνή σας ήρθ' απ' ουρανού, που μες' απ' τα ουράνια:**

**«Πάψετε το χερουβικό και την Τιμιωτέρα,
παπάδες πάρτε τα ιερά, ψαλτάδες τα χαρτιά σας,
τι' σήμερα πατήσανε την πόλη σας οι Τούρκοι».**

**Η Παναγιά η Δέσποινα τάκουσε και δακρύζει.
«Σώπα, κυρά μου Δέσποινα και μην πολυδακρύζεις
πάλι με χρόνια με καιρούς, πάλι δικά σου θα ναι».**

**Έηλιε που βγαίνεις το πρωί και βράδυ βασιλεύεις.
Όλο τον κόσμο γκεζεράς, τη γη την οικουμένη,
για πες σας τι' είδες σήμερα κι είσαι σκοτεινιασμένος;» _**

**«Τι να σας πω, μωρέ παιδιά, τι να σας μολοήσω;
Επήρ ο Τούρκος τη Σοφιά, το Μέγα Μαναστήρι»,
με τετρακόσια σήμαντρα κι δικουχτώ καμπάνες.**

Κάθε καμπάνα και παπάς, κάθε παπάς και διάκος.

(Ρουμελιώτικοι θρήνοι από τη συλλογή του Κωνσταντίνου Μάρκου.)

Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος ο τελευταίος Βυζαντινός Αυτοκράτορας γεννήθηκε στις 7 Φεβρουαρίου στα 1405 στην Πόλη. Γιος του Μανουήλ Β' και της Ελένης Δράγαση Δράγαζη ή Δραγάτση. Το συγκεκριμένο επωνύμιο χρησιμοποιήθηκε αργότερα από λόγιους συγγραφείς στα συγγράμματά τους. Δεν αναφέρεται όμως στα διασωθέντα χειρόγραφα των Δούκα Φραντζή Χαλκοκονδύλη και Κριτοβούλου. Ο λαός τον αποκαλούσε και Δράκο. Όσο ήταν εν ζωή ο πατέρας του διοικούσε τις πόλεις του Ευξείνου Πόντου. Μετά τις επιθέσεις κατά της Πόλης από τον Μουράτ τον Β' στα 1422, του στρατηγού του Τουραχάν στα 1423 και την συναφθείσα ειρήνη στα 1424 οι Βυζαντινοί εγκατέλειψαν τις θρακικές πόλεις και ο Κωνσταντίνος τρία χρόνια αργότερα στα 1427 κατέβηκε μαζί με τον αδερφό του Ιωάννη τον Η' Παλαιολόγο στην Πελοπόννησο. Στρατοπέδευσαν στην Αχαΐα με σκοπό την ένωση της Πελοποννήσου και τη συγκρότηση αξιόμαχης ελληνικής δύναμης. Το 1428 στεφάνωνεται τη γυναίκα του τη Μαγδαληνή κόρη του Λεονάρδου του δευτέρου, κυρίου της Ζακύνθου η οποία βαπτίστηκε χριστιανή και πήρε το όνομα Θεοδώρα. Ο γάμος τελέσθηκε στο ναϊδριο των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελέ-

νης στην περιοχή Σαραβαλίου Πατρών που από τότε ανήκει στο ιστορικό μοναστήρι του Ομπλού. Έλαβε προίκα αρκετές εκτάσεις γης της Πελοποννήσου μεταξύ αυτών την οχυρωμένη πόλη Γλαρέντζα που τα ερείπιά της σήμερα βρίσκονται πλησίον του λιμανιού της Κυλλήνης. Όμως στα 1428 η Θεοδώρα πέθανε στο χωριό Σανταμέρι της Αχαΐας και το λείψανό της μεταφέρθηκε στο Μυστρά για ταφή. Στον άτυχο αυτό γάμο του Κωνσταντίνου αναφέρεται το κάτωθι τραγούδι-θρήνος:

**Ένας ασίκης διάβαινε στους κάμπους καβελάρης
σέρνει νταούλια τριανταδυό καλάμια εξηνταπέντε
σου πεθερού του την αυλή πολλοί 'ναι μαζωμένοι
κι ο πεθερός τους έλεγε κι ο πεθερός τους λέει
πάφτε μαστόροι τ' αργανα πάφτε και τα νταούλια
τι ήρθαν οι χρόνοι δίσεχτοι κι οι μήνες οργισμένοι
τη Θεοδώρα εθάψανε ψηλά στο Σανταμέρι..**

(Θρήνος από την Πελοπόννησο).

Η Άλωση της Κωνσταντινουπόλεως θρηνήθηκε όσο κανένα άλλο ατυχές γεγονός στην ιστορία του ορθοδόξου Ελληνισμού. Ο λαός βαθύτατα συγκινημένος δημιούργησε αυθορμήτως μοιρολόγια που συνεχίζουν να λέγονται μέχρι της ημέρες μας και θα συνεχίσουν με τη βοήθεια του Θεού να λέγονται εις τους αιώνας των αιώνων προσδοκώντας την Ανάσταση του Γένους γιατί πάλι με χρόνια με καιρούς πάλι δικά μας θα ναι!

Πηγή : www.pemptousia.gr/